

سال تحصیلی آینده و الزامات آموزشی آن

زهرا علی اکبری
کارشناس آموزشی

پس از ظهور جنبش جهانی «آموزش برای همه» در سال ۱۹۹۰میلادی، نشست‌های زیادی با این مضمون برگزار شد که در هر کدام ابعاد جدیدی از اهمیت آموزش و نقش آن در پایداری توسعه جوامع نمایان شد. با توجه به خروجی این نشست‌ها و دوره زمانی ۱۵ساله‌ای (۲۰۱۵-۲۰۳۰) که برای پاسخگویی به دسترسی، برابری و تضمین کیفیت آموزش در نظر گرفته شد و همچنین اهمیت نقش آموزش در تحقق توسعه پایدار، لازم شد تا دولت‌ها به تدوین سیاست‌های اثربخش و دستورالعمل‌های مطلوب برای حمایت از نظام‌های آموزش باز، برخط و انعطاف‌پذیر، مبتنی بر اصول برابری برای تمام سطوح آموزشی، بپردازند و همراه با نهادهای آموزش عمومی و عالی اولویت لازم را در بسترسازی زیرساخت‌ها و استفاده از رویکردهای نوین علم و هنر یاددهی – یادگیری(پداگوژی) قائل شده و استفاده از امکانات بالقوه دیجیتال را برای فراگیران امکان‌پذیر کنند. از طرف دیگر رویکرد جدیدی در عرصه یادگیری ظهور کرد که در آن امکانات فناوری اطلاعات و ارتباطات و سواد دیجیتالی فراگیران بخش مهمی از فرآیند یاددهی – یادگیری را عهده دار شد. پیوندگرایی (ارتباط گرایی) در یادگیری؛ رویکردی است که امروز بیش از گذشته ضرورت بهره‌گیری از آن در آموزش احساس می‌شود. ظهور و شیوع ویروس کرونا و تعطیلی مراکز آموزشی در کشورهای مختلف موجب شد تا نظام‌های آموزشی برای تداوم فرآیند آموزش دانش‌آموزان خود از آموزش در فضای مجازی استفاده کنند و در این میان آن دسته از جوامعی که در فناوری‌های نوین آموزشی کسری‌هایی داشتند، برای جبران نواقص می‌بایست گام‌های مستحکم و بلندتری برمی داشتند.

در این دوران، کشور ما به دلایل مختلف؛ از جمله نبود زیرساخت‌های مناسب فناوری و اینترنتی در تمامی مناطق آموزشی کشور، عدم برخورداری تمامی خانواده‌ها از دستگاه‌های دیجیتال برای آموزش مجازی و مهارت اندک برخی از معلمان در استفاده از فناوری‌های نوین آموزشی در عرصه آموزش مجازی با چالش‌هایی مواجه شد که خوشبختانه با وجود مشکلات بسیاری که وجود داشت با همراهی جامعه معلمان و مشارکت خانواده‌ها توانست بر بخش عظیمی از مسائل غلبه کند و فرآیند یاددهی – یادگیری در سال تحصیلی

سازند. با توجه به اینکه آموزش در عصر حاضر و در شرایط پاندمی کرونا تا حدودی وابسته به گسترش فناوری ارتباطات و اطلاعات است، ارتقای مستمر و ابداع نوآوری در راه حل‌های آموزش اجتناب‌ناپذیر است. معلمان می‌توانند با آموزشی که در آن با دانش‌آفرینی و خلاقیت دانش‌آموزان همراه است، بهبود کیفیت آموزش و توسعه کیفی را به برمرغان آورند. تخصیص سرانه مورد نیاز مدارس برای تأمین مایحتاج بهداشتی مسأله دیگری است که باید دولت برای آن برنامه‌ای درخور توجه داشته باشد و به حوزه بهداشت و سلامت مدارس بیش از گذشته بودجه اختصاص دهد. در آموزش نیمه‌حضور؛ فرآیند یاددهی – یادگیری متشکل از کلاس درس و آموزش مجازی است و در شکل سوم که آموزش مجازی و در نقاط قمرز کشور است تمامی فرآیند آموزش دانش‌آموزان در فضای مجازی برنامه‌ریزی خواهد شد. با راه‌اندازی شبکه آموزش دانش‌آموز «شاد» نظام آموزشی کشور در مسیری جدید و به روز گام برداشته است که البته این شبکه دارای باگ‌های نرم‌افزاری (نقص و اشکال نرم‌افزاری) نیز بوده است که گذر زمان فرصت برای ارتقای آن را به متخصصان فنی آموزش و پرورش داده است. باید که رفع مشکلات سیستمی شاد، توسعه گستره اینترنتی در مناطق محروم و کم‌برخوردار کشور و چاره‌اندیشی درباره رایگان بودن استفاده از این شبکه برای معلمان و دانش‌آموزان از اولویت‌های دولت و وزارت آموزش و پرورش باشد. در آموزش مجازی به تناسب فضایی که دارد، استفاده از کتاب‌های درسی و محتوای آموزشی نیاز به تغییراتی دارد. بنابراین ضرورت دارد تا سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی درسی که متولی طراحی و چاپ کتاب‌های درسی است در راستای تناسب‌بندی و کاربردی کردن محتوای آموزشی با فضای مجازی، طراحی مواد آموزشی و کتاب درسی را مبتنی بر نظریه‌ها و رویکردهایی برنامه‌ریزی کند که بتوان از آن در فضای کانکتیویری استفاده کرد. مهمترین اهداف این رویکرد ایجاد محیط‌های یادگیری مشارکتی است که به یادگیرندگان و معلمان اجازه می‌دهد به جست‌وجو بپردازند و انواع مسأله‌ها را بررسی کنند و با هم دانسته‌های جدید خود را به اشتراک بگذارند و بریادگیری هم بیفزایند. یادگیری الکترونیک باعث می‌شود بین معلم و دانش‌آموزان تعامل ایجاد شود که در جای خود سبب افزایش انگیزش یادگیری و به‌خاطر آوردن اطلاعات در دانش‌آموزان

می‌شود. مؤلفان کتاب‌های درسی می‌توانند با رعایت اصول آمده در پیوندگرایی ضمن تازگی بخشی به محتوای کتاب‌های درسی، محتوای آموزشی دیگری را طراحی کنند و در اختیار جامعه ذینفعان قرار دهند که با یادگیری مطلوب از فضای مجازی را دربرداشته باشد. باید توجه شود که یادگیری و دانش در دیدگاه‌های متنوعی مستقر است و به علت انفعار اطلاعات، یادگیرندگان باید این امکان را داشته باشند تا اطلاعات موجود را جست‌وجو و بررسی کنند. مدت مدیدی است که صاحب‌نظران تعلیم و تربیت بر این باورند که با وجود فناوری اطلاعات و ارتباطات، معلم در فرآیند آموزش نقش تسهیلگری دارد و دانش‌آموزان با در اختیار داشتن چنین فضایی باید قادر باشند تا اطلاعات مهم را از غیرمهم تشخیص دهند. یادگیرندگان باید توانایی تشخیص «در زمان حاضر چه دانشی معتبر است» را داشته باشند تا اینکه بتوانند به دانش جدید موضوعات دست پیدا کنند و یافته‌های خود را با دیگران تسهیم کرده و مرور کنند. دیگر زمان آن به پایان رسیده است که دانش‌آموزان بخواهیم تنها به آموزه‌های کتاب درسی اکتفا کنند و دانش خود را با آن به روز نگه دارند چرا که آنان می‌توانند تنها با یک جست و جوی چند ثانیه‌ای به دنیای گسترده‌ای از اطلاعات مورد نیاز دسترسی داشته باشند. استفاده از آموزش مجازی در فرآیند یاددهی –یادگیری فرصت خوبی است که طراحان و مؤلفان کتاب‌های درسی، مواد آموزشی و محتواهای آموزشی به سمنی حرکت کنند که با رعایت استانداردهای یادگیری الکترونیکي محتوایی را طراحی کنند که مناسب با این فضا باشد و عناصر یادگیری را در خود داشته باشد. همه‌گیری کرونا تلنگری بر این موضوع است که دیگر نمی‌توان ذهن فراگیران را با آموزه‌های مد نظر خودمان اشباع کرد و از آنان خواست که فقط در همان مسیر و فرهنگ گام بر دارند. زمان آن فرارسیده است که به جای انباشته‌های غیرضرور و ناشرعی نداشتنی به دانش‌آموزان یاد بدهیم که چگونه در دنیای سرشار از اطلاعات و داده با حفظ آداب فرهنگی و اخلاقی خود، آگاهانه و مسئولانه اطلاعات دانشی را کسب کنند.

جمع‌بندی‌های نهایی نظام‌های آموزشی متنوعی برای تداوم روند آموزش در نظر گرفته شده است، لذا نمی‌توان صفر و صدی به این موضوع نگاه کرد چرا که نه می‌توان گفت مدارس تا ریشه‌کن شدن این بیماری تعطیل باشند (گزارش یونسکو از آسیب‌های دوران تعطیلی مدارس در همه‌گیری کرونا) و نه می‌توان گفت بدون در نظر گرفتن اولویت سلامتی فراگیران و چالش‌های نظام آموزشی فرآیند یاددهی – یادگیری را در این دوران طراحی کرد

■ هیچ کلاس آموزشی برای معلمان گذاشته نشده است

مجید علیپور، کارشناس آموزشی و معلم در باره اینکه احتمالاً در سال تحصیلی جدید هم دانش‌آموزان باید آموزش‌های مجازی داشته باشند یا کلاس‌ها به‌صورت حضوری برگزار شود، به «ایران» می‌گوید: هنوز تکلیف سال تحصیلی آینده مشخص نیست و کسی دستورالعملی برای سال جدید صادر نکرده است. وقتی برای موضوع مهم و فوق‌العاده حساسی مثل کنکور تصمیمی گرفته می‌شود و چند روز مانده به آزمون تصمیم لغو می‌شود پیش‌بینی کردن اتفاقی که یک ماه قبل‌تر قرار است بیفتد، سخت است. فعلاً اعلام شده قرار است از ۱۵ شهریور مدارس باز شود اما آن‌قدر تصمیم‌های مختلف گرفته و بعد لغو شده که واقعا نمی‌دانیم قرار است چه اتفاقی در سال تحصیلی جدید رخ دهد.

او درباره اینکه گفته می‌شود محتوای درسی سنگین است و برای یادگیری بهتر بچه‌ها لازم است برخی سرفصل‌ها از کتاب و آموزش‌ها حذف شود، می‌گوید : کم کردن محتوا و حذف سرفصل‌ها آن‌قدر مدافع و مخالف دارد که حتی دست وزیر و مسئولان رده بالای سیستم آموزش کشور را هم برای تصمیم‌گیری می‌بندد. چیزی که من و بسیاری از همکارانم معتقدیم این است که به تشخیص معلم بویژه مدیر مدرسه احترام گذاشته شود. شعار «مدرسه محوری» که تمام این سال‌ها سر داده شده در این زمان و با این بحران معنا پیدا می‌کند، یعنی اگر معلم و مدیر به این تشخیص برسند که ارائه محتوای درسی از طریق آموزش‌های مجازی امکان‌پذیر نیست یا دشوار است باید به معلم اعتماد کنند. معلم با توجه به شناختی که از دانش‌آموز، شرایط تحصیلی، امکانات و روحیه دانش‌آموزان دارد باید تصمیم بگیرد که کدام سرفصل‌ها را آموزش دهد، برای کدام بخش‌ها زمان بیشتری بگذارد و بر کدام فصل‌ها تأکید داشته باشد و کدام یک را حذف کند. مهم‌ترین اصل باید اعتماد به معلم باشد چراکه معلم بد دانش‌آموز را نمی‌خواهد.

علیپور در خصوص دردرسهای آموزش مجازی می‌افزاید: در این چند ماه که معلم‌ها مجبور شدند به فضای مجازی پناه ببرند و با آن مواجه شوند یک جهش خیلی خوب در میان معلمان شاهد بودیم که توانستند با قابلیت‌های فضای مجازی آشنا شوند و از آن استفاده کنند. ما در آن اوایل اتفاقات خوبی دیدیم؛ معلم‌ها در تعطیلات نوروز ابتکارات خوبی از خودشان نشان دادند. برای اینکه بازدهی بهتری داشته باشند دست به ابتکارات خوبی زدند، مثل معلم خورستانی که روی در بیخچال به شاگرد دانش درس می‌داد، اما یکی از گرفتاری‌های فضای مجازی که دانمگیر معلمان هم شده است بحث «لایک گرفتن» در شبکه‌های اجتماعی است. اینکه معلمان خلاقیت و ابتکار داشته باشند موضوع بسیار خوبی است اما باید دقت کنیم تبدیل به «شو آف» (خودنمایی) نشود. عده‌ای سعی کردند با تقلید یا انجام کارهای کوچک در شبکه‌های مجازی خودشان را مطرح کنند. با این‌حال امروز به‌جرات می‌توانم بگویم معلم‌ها هرچه بیشتر با فضای آموزش مجازی آشنا شوند و جلوتر بروند بهتر می‌توانند خود را در این زمینه نشان دهند.

این معلم در ادامه با انتقاد از اینکه پیش از استفاده از برنامه‌ها و فضای مجازی هیچ آموزشی برای معلمان صورت نگرفته می‌گوید: اینکه معلم با آزمون و خطا یاد بگیرد که باید چه‌کار کند و چگونه برنامه استفاده کند درست نیست. تا این لحظه هیچ کلاس ضمن خدمتی برای همکاران نگذاشته‌اند و اگر قرار باشد سال تحصیلی بعد هم آموزش‌ها همچنان به‌صورت مجازی باشد باید به این موضوع فکر کرد.

او درباره برنامه‌های آموزش مجازی اظهار می‌دارد: من روی استفاده از برنامه «شاد» به‌شدت تأکید دارم. قلباً از آن رضایت دارم و مطمئن هستم

قطعاً با مشکلاتی روبه‌رو خواهیم شد و برنامه کم خواهد آورد؛ حالا یا مشکل از سرورهایست یا نرم‌افزار آن مشکل دارد اما بی‌تردید در زمانی که استفاده از برنامه زیاد باشد مشکل ساز می‌شود و در گذشته هم این برنامه در برخی جلسات اداری اختلال به وجود آورده و باعث شده جلسه بدون نتیجه و جمع‌بندی تمام شود.

■ در آموزش مجازی باید فقر را در نظر گرفت

ابوالفضل رحیمی‌شاد، دبیر فلسفه و جامعه‌شناسی در باره توانایی معلمان درصورتی‌که سال آینده هم کلاس‌ها به‌صورت آنلاین برگزار شود می‌گوید: من در تهران و در استفاده از برنامه زیاد باشد مشکل ساز می‌شود و در گذشته هم این برنامه در برخی جلسات اداری اختلال به وجود آورده و باعث شده جلسه بدون نتیجه و جمع‌بندی تمام شود. وقتی معلمان احساس کردند این مشکل تداوم دارد به سمت یادگیری استفاده از تکنولوژی‌های فناوری ارتباطات حرکت کردند. درنهایت اینکه در اسفندماه توان معلمان یک توان رو به پایین بود اما با گذشت زمان ارتقا پیدا کرد و به عقیده او سال آینده با توان بالاتری تدریس می‌کنند اما به دلیل نبود کلاس‌های آموزشی برای کادر مدرسه و امکانات لازم آموزش‌ها چندان کیفی نخواهند بود. رحیمی شاد در باره مؤثر بودن آموزش‌های مجازی می‌گوید : یکی از جنبه‌های مثبت عدالت آموزشی است. به‌واسطه مجازی شدن آموزش‌ها، این امکان برای افرادی که در شهرستان هستند فراهم شده تا بتوانند از معلم‌های خوبی که در شهرهای بزرگ تدریس می‌کنند استفاده کنند. از طرفی دیگر اگر بحث آموزش عمیق و کیفی را در نظر بگیریم با توجه به صحبت‌هایی که شد باید بگویم با شیوه فعلی چندان مؤثر نیست. با این‌حال نکته مثبت دیگری در ارتباط با مجازی شدن کلاس‌ها وجود دارد این است که در گذشته دانش‌آموز در مدرسه درس را می‌گرفت و به خانه می‌آمد اما در حال حاضر فایل‌های درسی وجود دارند و دانش‌آموز می‌تواند هرچند بار که می‌خواهد درس بگیرد. این معلم در بخش دیگری از صحبت‌هایش با اشاره به نحوه ارتباط دانش‌آموز و معلم در کلاس‌های آنلاین می‌افزاید: معلم و شاگرد یکدیگر را دوست دارند. اگر مهر و محبت یا حتی دعوا و ناراحتی وجود نداشته باشد رابطه این دو به هم می‌ریزد. این ارتباط دو نفره است که انتقال مفاهیم را تسهیل می‌کند مثلاً معلم به ارتباط رودررو متوجه می‌شود دانش‌آموزان نیاز به استراحت دارند یا کشش تدریس بیشتر دارند اما کلاس‌های مجازی این امکان را از هر دو طرف گرفته است. اشکال بعدی شناخت امکان‌پذیر نیست. برای مثال تدریس فیزیک بدون برخورداری از تخته و ابزارهای آموزشی به دانش‌آموزی که مقابل معلم حضور ندارد کار دشواری است. از آن سخت‌تر کار معلمان هنرستان‌هاست و آموزش مثلاً خیاطی یا عکاسی یا رشته‌های فنی و حرفه‌ای با این شیوه بسیار سخت یا حتی ناممکن می‌شود. نکته مثبت مهمی که رحیمی شاد روی آن تأکید دارد این است که

«ایران» در گفت وگو با معلمان از مشکلات و چ

باید ها و نب

آموزش مجازی در س

هدی هاشمی
خبرنگار

سال تحصیلی گذشته سال تجربه‌های جدید برای معلمان و دانش‌آموزان بود. «سیستم آموزش مجازی» پس از چند ماه به فصل جدیدی از آموزش را افرا بگیرند. این شیوه تدریس در مدت زمانی کوتاه طرفداران و مخالفان خود را پیدا کرد. بسی

گروهی هم انتقاد کردند که این شیوه بچه‌ها را بی سواد بار می آورد. با تمام این فراز و نشیب‌ها سال تحصیلی گذشته به پایا

حضوری و نشستن بر سر نیمکت‌های مدرسه نیست. به همین بهانه با چند نفر از معلمان گفت‌وگو کردیم و نظرات آن‌ها

وقتی معلمان احساس کردند این مشکل تداوم دارد به سمت یادگیری استفاده از تکنولوژی‌های فناوری ارتباطات حرکت کردند. درنهایت اینکه در اسفندماه توان معلمان یک توان رو به پایین بود اما با گذشت زمان ارتقا پیدا کرد و به عقیده او سال آینده با توان بالاتری تدریس می‌کنند اما به دلیل نبود کلاس‌های آموزشی برای کادر مدرسه و امکانات لازم آموزش‌ها چندان کیفی نخواهند بود.

رحیمی شاد در باره مؤثر بودن آموزش‌های مجازی می‌گوید : یکی از جنبه‌های مثبت عدالت آموزشی است. به‌واسطه مجازی شدن آموزش‌ها، این امکان برای افرادی که در شهرستان هستند فراهم شده تا بتوانند از معلم‌های خوبی که در شهرهای بزرگ تدریس می‌کنند استفاده کنند. از طرفی دیگر اگر بحث آموزش عمیق و کیفی را در نظر بگیریم با توجه به صحبت‌هایی که شد باید بگویم با شیوه فعلی چندان مؤثر نیست. با این‌حال نکته مثبت دیگری در ارتباط با مجازی شدن کلاس‌ها وجود دارد این است که در گذشته دانش‌آموز در مدرسه درس را می‌گرفت و به خانه می‌آمد اما در حال حاضر فایل‌های درسی وجود دارند و دانش‌آموز می‌تواند هرچند بار که می‌خواهد درس بگیرد.

این معلم در بخش دیگری از صحبت‌هایش با اشاره به نحوه ارتباط دانش‌آموز و معلم در کلاس‌های آنلاین می‌افزاید: معلم و شاگرد یکدیگر را دوست دارند. اگر مهر و محبت یا حتی دعوا و ناراحتی وجود نداشته باشد رابطه این دو به هم می‌ریزد. این ارتباط دو نفره است که انتقال مفاهیم را تسهیل می‌کند مثلاً معلم به ارتباط رودررو متوجه می‌شود دانش‌آموزان نیاز به استراحت دارند یا کشش تدریس بیشتر دارند اما کلاس‌های مجازی این امکان را از هر دو طرف گرفته است. اشکال بعدی شناخت امکان‌پذیر نیست. برای مثال تدریس فیزیک بدون برخورداری از تخته و ابزارهای آموزشی به دانش‌آموزی که مقابل معلم حضور ندارد کار دشواری است. از آن سخت‌تر کار معلمان هنرستان‌هاست و آموزش مثلاً خیاطی یا عکاسی یا رشته‌های فنی و حرفه‌ای با این شیوه بسیار سخت یا حتی ناممکن می‌شود. نکته مثبت مهمی که رحیمی شاد روی آن تأکید دارد این است که

او درباره حذف سرفصل‌ها اظهار می‌دارد: بحث حذف سرفصل‌ها مربوط به امروز و شرایط کنونی نمی‌شود برای مثال ما سرفصل‌هایی را داریم که خود معلم و دانش‌آموز هم نمی‌داند به چه دردی می‌خورد. چه ضرورتی دارد که